

رابطه هوش هیجانی و هوش معنوی در عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان

فریبا ندیم^{۱*} و لیلا مقتدر^۲

۱) روانشناسی عمومی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران (نویسنده مسئول)

۲) استادیار روانشناسی عمومی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش هیجانی و هوش معنوی در عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان دختر و پسر دانشگاه علوم پزشکی گیلان بود. جامعه آماری کلیه دانشجویان در حال تحصیل نیمه اول سال تحصیلی ۱۳۹۶-۹۵ بود. نمونه پژوهش شامل ۱۵۰ نفر از دانشجویان بود که به صورت خوشه ایی چند مرحله ای انتخاب شدند و به ابزارهای پژوهش که عبارت بودند از پرسشنامه هوش هیجانی بار-ان و هوش معنوی امرام و درایر، عملکرد تحصیلی فام و تیلور و پرسشنامه سلامت روان گلدنبرگ پاسخ دادند. طرح پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری ضریب همبستگی ساده پیرسون و کانونی استفاده شد. نتایج نشان داد که بین هوش هیجانی و هوش معنوی در عملکرد تحصیلی و سلامت روان رابطه مثبت معناداری وجود دارد. با توجه به این یافته‌ها لزوم بازنگری در شیوه‌های آموزشی و شناخت عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی در محیط‌های آموزشی احساس می‌شود

کلید واژگان: هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان، عملکرد تحصیلی

مقدمه

موفقیت و پیشرفت تحصیلی در هر جامعه فاکتوری مهم در تحصیلات علمی بوده و نشان دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف یابی و توجه به استعدادهای هوشی و رفع نیازهای فردی است بنابراین نظام آموزشی را زمانی می توان کارآمد و موفق دانست که عملکرد تحصیلی دانشجویان آن در دوره های مختلف دارای بیشترین و بالاترین روند باشد. بدون شک کسب علم مهمترین و زیر بنایی ترین فعالیت های انسان است که نقش بسیار اساسی در زندگی فرد و همچنین، ایجاد فرهنگ و تمدن و پیشرفت وی دارد. توانایی کسب علم از پیشرفته ترین و ضروری ترین توانمندی یا فعالیت های پیچیده و عالی ذهن انسان است که اساس پیشرفت علمی وی را فراهم نموده و موجب شده تا به تمدن پیشرفته ای دست یابد. شرایط محیطی و فردی در تسهیل این مقوله نقش بسزایی دارند (شاوران و همکاران، ۱۳۸۷). دانشجویان از اقشار مستعد و برگزیده جامعه و سازندگان آینده کشور خویش هستند و سطح سلامت و کیفیت زندگی آنها تاثیر بسزای در یادگیری و افزایش آگاهی علمی و موفقیت تحصیلی شان خواهد داشت. دانشجویان به دلیل موقعیت اجتماعی- روانی که دارند زندگی پر چالشی را تجربه می نمایند (حلاجانی، ۱۳۸۹).

در دانشجویان که قشر پویا و زیر بنایی علمی جامعه هستند مسئله سلامت روان^۱ یک مسئله مهم و جدی است و سلامت روان جنبه ای از مفهوم کلی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی است که علیرغم تلاش هایی که از سوی پیشگامان سلامت روانی در جهان به منظور تأمین هر چه بیشتر سلامتی انسان ها به عمل آمده است هنوز معیار قاطعی در زمینه تعریف و مصداق کامل سلامتی روانی در افراد وجود ندارد. سلامت روانی علاوه بر بدن سالم، به محیط و شرایط زندگی سالم نیاز دارد (خدا رحیمی، ۱۳۷۴). سلامت روان در تحول شخصیت واحد نقش بنیادین دارد. تصور تحول موزون انسان بدون وجود سلامت روان غیر ممکن است. بی شک عوامل متعددی بر سلامت روان تأثیر می گذارند که فهرست کردن همه ی آنها دشوار است، چرا که وجود تفاوت های فردی ممکن است به تنوع در عوامل مؤثر بر سلامت روان بیانجامد. با این حال یافته های حاصل از پژوهش ها در زمینه های زیست شناسی و علوم اجتماعی دانش ما را درباره ی عواملی که ممکن است سلامت روان را تحت تأثیر قرار دهند وسعت بخشیده اند (برنا و سواری، ۱۳۸۷). از طرفی نیز هوش معنوی متغیر دیگری است که در این پژوهش ارتباط آن با سلامت روان دانشجویان بررسی می گردد. معنویت، نیاز فرا رفتن از خود در زندگی روزمره و یکپارچه شدن با کسی غیر از خود فرد است. این آگاهی ممکن است منجر به تجربه ای فراتر از خود شود (کرچتون، ۲۰۰۸). در برخی دیدگاه ها بر جنبه های عاطفی و رفتاری هوش معنوی تأکید شده است. هوش معنوی به عنوان انتخاب بین روح و نفس و هم چنین، به عنوان داشتن عملکرد عاقلانه و توأم با عطف همراه با حفظ صلح درونی و بیرونی در هر شرایطی تعریف شده است. در این گونه تعاریف بر جنبه های تعالی جویانه، درستکارانه و مهرورزانه ی هوش معنوی تأکید گردیده است (مرعشی، ۱۳۹۰). بنابراین بنا به آنچه گفته شد جامعه دانشجویی با توجه به اینکه زیربنای علمی و توسعه علمی کشور می باشد پژوهش در راستای بررسی عواملی که با سلامت روان ارتباط دارد و زمینه آن را تسهیل می کند، می تواند گام مهمی در فراهم آوردن جامعه علمی با صلابت باشد. لذا پژوهش در راستای تعیین رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان می باشد.

بیان مسأله

هر فرهنگی براساس معیارهای خاص خود تلاش می کند برای افراد جامعه، خود اعم از کودکان و نوجوانان و بزرگسالان، سلامت روانی فراهم کند. در واقع هدف هر جامعه این است که شرایطی را که سلامت اعضای جامعه را تضمین می کند آماده کند. در سال های اخیر گروهی از پژوهشگران حوزه ی سلامت روانی ملهم از روان شناسی مثبت نگر، رویکرد نظری و پژوهشی

1- mental health

2. Crichton

متفاوتی برای تبیین و مطالعه این مفهوم برگزیده‌اند. آنان سلامت روانی را معادل کارکرد مثبت روان‌شناختی، تلقی و آن را در قالب اصطلاح «بهزیستی روان‌شناختی» مفهوم‌سازی کرده‌اند. روان‌شناسان برای شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده‌ی عملکرد تحصیلی تاکنون متغیرهای زیادی را مورد بررسی قرار داده‌اند. یکی از بحث‌ها، ارتباط بین سه حوزه شناخت، هیجان و انگیزش در خصوص عملکرد تحصیلی است. براساس تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی، ۱۰ عامل معنا از تحصیل به دست آمده است که عبارتند از: حرفه (تحصیل یعنی آمادگی برای حرفه و راهی برای رسیدن به یک شغل)، استقلال (تحصیل فرصتی برای رشد)، آینده (کشف مسیر زندگی و طرحی برای آینده)، یادگیری (فرصتی برای مواجهه با ایده‌های نو)، ارتباط (فرصتی برای ایجاد دوستی‌ها)، دنیای پیرامون (ایجاد تغییر در دنیای پیرامون)، رشد خویش (فرصتی برای خودشناسی)، گام بعدی (مرحله‌ای مثل مراحل قبلی تحصیلی)، فشار (تحصیل یعنی منبع فشار)، رهایی (تحصیل یعنی گریز از موقعیت‌های پرتنش بزرگسالی). در پژوهشی در ارتباط با مقایسه‌ی معنای تحصیل در بین دانشجویان موفق و ناموفق نشان داده شد که از بین ۱۰ مولفه معنی تحصیل، در سه مولفه حرفه، فشار روانی و رهایی بین این دو گروه تفاوت وجود دارد.

هوش معنوی یکی از مفاهیمی است که، در پرتو توجه و علاقه جهانی روان‌شناسان به حوزه دین و معنویت، مطرح شده و توسعه پیدا کرده است. این مفهوم، سازه‌های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند (نازل، ۲۰۰۴). در واقع، هوش معنوی هر دو نوع هوش عاطفی و بهره‌ی هوشی را یکپارچه می‌کند و شکل می‌دهد. به نظر می‌رسد هوش معنوی از روابط فیزیکی و شناختی فرد با محیط پیرامون خود فراتر رفته و وارد حیطه‌ی شهودی و متعالی دیدگاه فرد به زندگی خود می‌گردد. این دیدگاه شامل همه‌ی رویدادها و تجارب فرد می‌شود که تحت تأثیر یک نگاه کلی قرار گرفته‌اند. فرد می‌تواند از این هوش برای چهارچوب‌دهی و تفسیر مجدد تجارب خود بهره‌گیرد. این فرایند قادر است از لحاظ پدیدارشناختی به رویدادها و تجارب فرد معنا و ارزش شخصی بیش‌تری بدهد. حجم شایان توجهی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه‌ی هوش معنوی به تبیین عناصر یا مؤلفه‌های این سازه پرداخته‌اند. برخی پژوهشگران مؤلفه‌های هشت‌گانه‌ی درستی و صراحت، تمامیت، تواضع، مهربانی، سخاوت، تحمل، مقاومت و پایداری و تمایل به برطرف کردن نیازهای دیگران را نشان‌دهنده‌ی تکامل هوش معنوی ذکر کرده‌اند (نازل، ۲۰۰۴). مک‌مولن (۲۰۰۳) ارزش‌هایی مانند شجاعت، یکپارچگی، شهود و دلسوزی را از مؤلفه‌های هوش معنوی دانسته است.

بهداشت روانی و شاخص‌های سلامت روانی، در هر جامعه‌ای نقش اساسی در تخمین پویایی و کامیابی جامعه ایفا می‌نمایند. سلامت روانی افراد در پیشبرد اهداف ملی و آرمانی جوامع از بیشترین اهمیت از لحاظ صرفه جویی در هزینه‌های مادی و معنوی برخوردار است. بر اساس یافته‌های موجود اختلالات روانی به عنوان یکی از مهمترین و معنی‌دارترین اجزای بار کلی بیماریها می‌باشد و پیش‌بینی می‌شود که در سال ۲۰۲۰ سهم اختلالات روانی و عصبی از بار کلی بیماریها ۵۰ درصد افزایش ۱۰/۵ درصد کنونی به ۱۵ درصد کل باردرمانی بیماریها برسد. لذا توجه به بهداشت روانی در تمام عرصه‌های زندگی از جمله زندگی فردی و اجتماعی و شغلی حائز اهمیت است. سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۱ اعلام کرد افراد شاغل در جامعه از ابتلا، آسیب و میرایی بیشتری برخوردارند. بررسی سلامت کارکنان کمیته امداد نیز میتواند یکی از حوزه‌های توسعه سلامتی در جامعه باشد. در حوزه سلامت روانی و هوش هیجانی می‌توان گفت که هوش هیجانی شامل درک، فهم و استدلال و اداره هیجان در خود و دیگران است. بیش از یک قرن، بهره‌ی هوشی^۱ یا هوش بهر (IQ) به عنوان معیاری برای سنجش هوش فردی محسوب می‌شد. آزمون بهره‌ی هوشی تنها شاخصی بود که نمایانگر توانایی یادگیری افراد محسوب می‌شد. در سال‌های اخیر تحقیقات علمی نشان داده که تنها داشتن هوش عقلانی (شناختی) زیاد برای کسب موفقیت کافی نیست و علاوه بر (IQ)، کیفیات دیگری نیز با عنوان هوش هیجانی لازم است. بر این اساس در پژوهش حاضر در نظر داریم تا به بررسی رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی بر عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان بپردازیم و سؤال اصلی تحقیق این است که: آیا بین هوش هیجانی و هوش معنوی بر عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان رابطه‌ای وجود دارد؟

¹.intelligence quotient

اهمیت و ضرورت تحقیق

پیشرفت سریع علوم مختلف، بویژه توسعه ی علم روانشناسی در دهه های اخیر و کشف اثربخشی گسترده هوش و حمایت های اجتماعی در ابعاد زندگی انسان، بخصوص نقش اساسی آن در پیشرفت تحصیلی رشد فزاینده مطالعات روانشناسی نقش هوش و حمایت های اجتماعی را در ابعاد مختلف دامن زده است. بنابراین ضرورت طرح موضوع هوش (که به دو هوش هیجانی و معنوی تقسیم بندی میشود) و حمایت اجتماعی از جهات مختلف در عصر جدید احساس می شود. یکی از این ضرورت ها در عرصه انسان شناسی توجه به بعد معنوی انسان از دیدگاه دانشمندان به ویژه کارشناسان سازمان جهانی بهداشت (WHO) است که اخیرا انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف می کند. بنابراین سازه هوش معنوی که از ترکیب هوش و معنویت تکامل یافته است قادر است هوشیاری یا احساس پیوند با یک قدرت برتر یا یک وجود مقدس را تسهیل کند و ترویج و پرورش هوش معنوی، مستلزم تعهد به بعضی از شیوه های معنوی می باشد که گشایش قلب و ذهن را تشویق کرده و به مرم کمک می کند تا بعضی از این کیفیت هارا به منظور پیشرفت در زندگی و تحصیل را پرورش دهند. هوش هیجانی هم یک اصطلاح گسترده است که شامل مهارت های فردی و حالات درونی می باشد و به مجموعه مهارت درون فردی و برون فردی اطلاق می شود. ناتوانی در بروز به موقع مهارت های هیجانی می تواند در سلامت فکری و جسمانی و روانی افراد را تهدید کند و سازگاری فرد را در تعامل با دیگران به ویژه در مهارت های اجتماعی به چالش بکشد. گاهی هیجانهای نابجا با شناخت و دانش غلط همراه می شود و زندگی اجتماعی، شغلی و خانوادگی افراد را در معرض خطر قرار می دهد بنابراین توجه به هوش هیجانی و حمایت های اجتماعی افراد از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. بنابراین فعالیت در زمینه هوش هیجانی به منظور شناسایی عواملی غیر از عوامل عقلانی در زندگی افراد موثر و راه گشاست زیرا هوش هیجانی بالا در موفقیت تحصیلی افراد تاثیر فراوانی دارد. در نهایت با توجه به موارد مذکور می توان اهمیت و ضرورت انجام تحقیق را شامل اختلاف نظرها و خلاء های تحقیقاتی موجود، میزان نیاز به موضوع، فواید احتمالی نظری و علمی آن و همچنین مواد، روش و یا فرایند تحقیقی احتمالا جدید که در این تحقیق مورد استفاده قرار می گیرد نام برد. با توجه به نیاز جامعه بشری خصوصا کشور ما به استعداد ها و ذهن های خلاق و با توجه پیشرفت علم روانشناسی در دهه اخیر و کشف اثر بخشی گسترده هوش هیجانی و هوش معنوی و سلامت روان در ابعاد زندگی انسان بخصوص عملکرد تحصیلی، شغلی و کسب سعادت جهت جامعه لازم دیدیم در این خصوص تحقیق انجام داده تا عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان را شناسایی نماییم. از آنجا که در کشور ایران مطالعات اندکی در این زمینه صورت گرفته و اطلاعات منسجم و دقیقی در باره ی متغیر های روانشناسی بر پیشرفت تحصیلی موجود نمی باشد و همچنین بخاطر توجه کم والدین به این معقوله در کشور و دغدغه فراوانی که برای خانواده ها و متخصصین بوجود آورده است، لازم دیدیم در مورد هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان علمی و هدفمند و مفیدی را به عمل آوریم.

روش پژوهش:

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است و از لحاظ روش از نوع توصیفی طرح همبستگی است. جامعه مورد مطالعه، کلیه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان در سال ۱۳۹۵ می باشد. به روش نمونه گیری خوشه این نمونه ها انتخاب شدند. بدین ترتیب ابتدا از کل رشته های موجود سه رشته (پرستاری، مامایی، پزشکی) انتخاب شد. در مرحله بعد با توجه به روزهای مراجعه دانشجویان این رشته ها به دانشگاه سه روز از روز های هفته انتخاب شد. در مرحله آخر با مراجعه به کلاس های رشته های مشخص شده در این سه روز نمونه ها انتخاب شدند. در مجموع حجم نمونه بالغ بر ۱۵۰ نفر می باشد.

اعتبار و روایی پرسشنامه سلامت عمومی (GHQ-۲۸):

پرسشنامه سلامت عمومی نیز یک پرسشنامه غربالگری است که توسط آزمودنی تکمیل می‌شود و در مجموعه‌های بالینی با هدف تشخیص کسانی که دارای اختلال روانی هستند، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این پرسشنامه، دو طبقه اصلی از پدیده‌ها مورد توجه است. اول، ناتوانی فرد در نشان دادن کارآمدی مناسب از خود و دوم، بروز پدیده‌های جدید با ماهیت معلول کننده. این پرسشنامه اولین بار توسط گلدنبرگ تنظیم شده و به طور وسیعی برای تشخیص اختلالات خفیف روانی در موقعیت‌های مختلف به کار برده شده است. پرسشنامه اصلی دارای ۶۰ سؤال است، اما فرم‌های کوتاه شده ۳۰ سئوالی، ۲۸ سئوالی و ۱۲ سئوالی آن نیز در پژوهش‌های مختلف استفاده شده است. پرسشنامه شامل چهار خرده مقیاس نشانه‌های جسمانی، اضطراب، اختلال در عملکرد و افسردگی است. فرم‌های مختلف این پرسشنامه از روایی و پایایی بالایی برخوردار است و کارایی فرم ۲۸ سئوالی، تقریباً به همان میزان کارایی فرم ۶۰ سئوالی است. داده‌های تحقیق ارائه شده توسط گلدنبرگ و ویلیامز (۱۹۷۸) در انگلستان و سایر کشورها، موید این مطلب بوده‌اند. نتیجه فرا تحلیل ۴۳ پژوهش در زمینه روایی و پایایی این پرسشنامه، میانگین حساسیت ۸۴ درصد و متوسط ویژگی ۸۲ درصد را گزارش کرده است. مطالعات انجام شده در ایران نیز حاکی از روایی بالای این ابزار است. بررسی انجام گرفته در خصوص شیوع اختلالات روانی در ایران که از پرسشنامه سلامت عمومی ۲۸ سئوالی استفاده شده، نشان دهنده این است که میزان روایی و پایایی این آزمون با نقطه برش ۶، بین ۹۳-۸۴ درصد و با نقطه برش ۲۳، بین ۹۴-۶۸ درصد متغیر است.

پرسشنامه‌ی هوش معنوی: این پرسش‌نامه را آمرام و درایر (۲۰۰۷) ساخته این مقیاس متشکل از ۳۴ ماده است که پنج مؤلفه‌ی هوش معنوی را می‌سنجد. این پرسش‌نامه دارای مقیاس پنج بخشی لیکرت است و مؤلفه‌های ظرفیت برای تعالی، توانایی برای تجربه حالت‌های هوشیاری عمیق، توانایی برای تقدس بخشیدن به امور روزانه، توانایی برای سود بردن از منابع معنوی برای حل مشکلات و ظرفیت پرهیزگاری را دربر می‌گیرد. در این پرسش‌نامه هر آزمودنی شش نمره دریافت می‌کند که پنج نمره آن مربوط به هر یک از مؤلفه‌ها و یک نمره آن به صورت کل است. این پرسش‌نامه را آمرام و درایر (۲۰۰۷) ساخته و در ایران، حسینی (۲۰۱۲) هنجاریابی کرده است. پایایی این پرسش‌نامه در این پژوهش با ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی شد و ضریب آلفای آن ۰/۹۶ بدست آمد.

پرسشنامه سنجش عملکرد تحصیلی: اقتباسی از پژوهش‌های فام و تیلور است که در سال ۱۹۹۹ تهیه کرده است و در حوزه عملکرد تحصیلی برای جامعه ایران اعتباریابی شده است. آزمون عملکرد تحصیلی قادر است در پژوهش‌های قلاتاش و همکاران روایی محتوایی پرسشنامه توسط اساتید تایید شد و پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ ۰/۸۴ بدست آمد. این پرسشنامه با ۴۸ سؤال ۵ حوزه مربوط به عملکرد تحصیلی به شرح ذیل را اندازه گیری نماید:

خودکارآمدی: احساس اطمینان به توانایی خود به منظور از عهده برآمدن مقتضیات تحصیلی و فعالیت‌های آموزشی.
تأثیرات هیجانی: واکنش فرد در مقابل مجموعه‌ای از هیجانات از قبیل اضطراب و نگرانی است که باعث برانگیختگی فرد می‌شود. برنامه ریزی: توانایی ساماندهی فعالیت‌های درس بر مبنای یک برنامه مشخص و قابل اجرا و همچنین استفاده مناسب از زمان برای انجام تکلیف آموزشی.

فقدان کنترل پیامد: اعتقاد به این امر که افزایش عملکرد فرد منجر به تغییر در نتیجه دلخواه تحصیلی نمی‌شود.
انگیزش: نیروبخشی رفتار به منظور مطالعه بیشتر برای افزایش انگیزه تحصیلی به منظور کسب نمره بالاتر، بدست آوردن شغل مناسب و یا صرفاً مطالعه برای کسب اطلاع و بهبود مهارت‌ها و دانش عمومی است (نورمحمدیان، ۱۳۸۵).

پرسشنامه هوش هیجانی: پرسشنامه‌ی هوش هیجانی بار-ان: این آزمون، شامل ۹۰ سؤال است و پاسخ‌های آزمون بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای در طیف لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، تا حدودی، مخالفم و کاملاً مخالفم) تنظیم شده است. این ۱۵

1 .GHQ:General Health Questionnaire

2 .Reliability & Validity

مقیاس، با عنوان خودآگاهی هیجانی، خود ابرازی، عزت نفس خود شکوفایی، استقلال، همدلی، مسوولیت پذیری اجتماعی، روابط بین فردی، واقع گرایی انعطاف پذیری، حل مساله، تحمل فشار روانی، کنترل تکانش، خوش بینی و شادمانی، مشخص شده‌اند پایایی این آزمون با روش آلفای کرنباخ ۰/۹۳ بدست آمد. راحله سموعی، این آزمون را روی ۵۰۰ دانشجوی رشته‌های مختلف در سنین بین ۱۸ تا ۴۰ سال در دانشگاه‌های اصفهان، علوم پزشکی اصفهان و دانشگاه آزاد خوراسگان در دو جنس هنجار کرده و پایایی این آزمون را ۰/۸۸ گزارش کرده است (شرکت روان تجهیز سینا، ۱۳۸۶).

شیوه اجرای پژوهش

به منظور اجرای آزمون پس از مراجعه به دانشکده پزشکی شهید بهشتی رشت انتخاب نمونه به شکل در دسترس صورت گرفت. برای ایجاد انگیزه و همکاری بیشتر آزمودنی‌ها، از آنها خواسته شد چنانچه مایل به کسب اطلاع از نتیجه آزمون خود هستند می‌توانند با نوشتن شماره تلفن یا نشانی پست الکترونیک خود در برگه آزمون، امکان تماس بعدی را فراهم کنند تا از این طریق پژوهشگر آنها را از نتیجه آزمون آگاه کند، پیشتر گفته شد که نوشتن مشخصات فردی ضرورت ندارد. سپس به هر یک از آزمودنی‌ها پرسشنامه‌های سلامت روان، هوش هیجانی و هوش معنوی و عملکرد تحصیلی در اختیار آنها قرار داده شد که به آنها جواب داده شوند. اجرای هر یک از پرسشنامه‌های ذکر شده تقریباً هر یک ۱۰ دقیقه زمان لازم داشت.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص آمار توصیفی شامل جدول، نمودار، میانگین، انحراف استاندارد،...و به منظور آزمون فرضیه‌ها و سوالات تحقیق از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و کانونی با استفاده از نرم افزار SPSS-24 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

بررسی مفروضه‌های آزمون پارامتریک همبستگی

الف: بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های پژوهش

جدول ۴-۱ نتایج آزمون کلموگرف - اسمیرنوف مربوط به متغیرهای ملاک

متغیر	KS-Z	سطح معنی داری
هوش هیجانی	۱/۰۵	۰/۲۴
هوش معنوی	۰/۸۸	۰/۳۹
عملکرد تحصیلی	۱/۲۱	۰/۰۹
سلامت روان	۱/۰۹	۰/۲۱

همانطور که در جدول فوق نمایان است؛ مقدار آمار آزمون کلموگرف - اسمیرنوف برای متغیرهای از نظر آماری معنی دار نیست؛ بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک در آزمون فرض‌ها استفاده کرد.

الف: بررسی ارتباط خطی بین متغیرها

جدول ۴-۲: ماتریس همبستگی هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان

متغیر	۱	۲	۳	۴
۱. هوش هیجانی	-	۰/۴۷**	۰/۴۲*	۰/۴۰**
۲. عملکرد تحصیلی		-	۰/۵۶**	۰/۴۵**
۳. هوش معنوی			-	۰/۳۴**
۴. سلامت روان				-

** p < ۰/۰۱

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود مقادیر همبستگی بین هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان شهر رشت از نظر آماری معنی دار است ($p < 0/01$).

۳-۴ - یافته های توصیفی :

جدول ۳-۴ : شاخص های توصیفی هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
هوش هیجانی	۹۰/۴۷	۴/۸۸
هوش معنوی	۸۸/۸۷	۷/۰۷
عملکرد تحصیلی	۷۵/۳۷	۱۳/۱۹
سلامت روان	۱۶/۲۶	۲/۸۹

بر اساس جدول فوق میانگین هوش هیجانی ۹۰/۴۷ با انحراف استاندارد ۴/۸۸ ، هوش معنوی ۸۸/۸۷ با انحراف استاندارد ۷/۰۷ می باشد و میانگین متغیرهای ملاک ، عملکرد تحصیلی (۷۵/۳۷) با انحراف استاندارد (۱۳/۱۹) سلامت روان (۱۶/۲۶) با انحراف استاندارد (۲/۸۹) می باشد .

یافته های استنباطی :

فرضیه اصلی: بین هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان رابطه وجود دارد. برای بررسی اینکه، متغیرهای پیش بین (هوش هیجانی و هوش معنوی) به چه میزان متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان) را تبیین می کنند، تحلیل پیشرفته آماری ، همبستگی کانونی (بنیادی) بکار گرفته شد.

جدول ۴-۴ : خلاصه تحلیل واریانس چند متغیره بر روی مجموعه متغیرهای ملاک

آزمون های چند متغیره	مقدار آماره	F	Df فرضیه	Df خطا	سطح معنی داری
اثر پیلایی	۰/۴۲۱	۲۳/۵۶	۴	۳۵۴	۰/۰۰۱
اثر هتلینگ	۰/۶۹۶	۳۰/۴۵	۴	۳۵۰	۰/۰۰۱
لامبدای ویلکز	۰/۵۸۶	۲۶/۹۷	۴	۳۵۲	۰/۰۰۱

در جدول فوق، نتایج تحلیل واریانس چند متغیره بر روی مجموعه متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان) ارائه شده است. نتایج معنی دار در هر سه آماره ($p < 0/01$) نشان می دهد که بین دو مجموعه از متغیرها به طور معنی داری همبستگی کانونی وجود دارد. آزمون لامبدای ویلکز که در جدول فوق معنی دار است؛ نشان می دهد که متغیرهای مورد پژوهش حداقل دارای یک رابطه معنی دار هستند و دو مجموعه متغیرهای مورد پژوهش به صورت معنی داری توسط همبستگی کانونی با هم مرتبط هستند به عبارتی دیگر با احتمال ۹۹ درصد وجود همبستگی کانونی بین دو مجموعه متغیرها مورد تأیید است.

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای پیش بین (هوش هیجانی و هوش معنوی) با متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان) و تعیین میزان واریانس تبیین شده هر یک از متغیرهای ملاک ، نتایج تحلیل همبستگی کانونی ارائه می شود.

جدول ۴-۵ : خلاصه ابعاد همبستگی کانونی متغیرهای پیش بین با متغیرهای ملاک

کانون	مقدار همبستگی کانونی	واریانس مشترک	F	Df فرضیه	Df خطا	سطح معناداری
۱	۰/۴۰	۰/۱۶	۲۶/۹۷	۴	۳۵۲	۰/۰۰۱
۲	۰/۰۲	۰/۰۰۰۴	۲/۲۹	۱	۱۷۷	۰/۱۰

نتایج تحلیل همبستگی کانونی بر اساس داده های جدول فوق نشان می دهد که ارتباط کانونی بین متغیرهای پیش بین (هوش هیجانی و هوش معنوی) با متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان) در دو کانون تشکیل شده است که فقط کانون اول با مقدار همبستگی کانونی از نظر آماری معنی دار می باشد ($P < 0/01$). به عبارتی دیگر متغیرهای پیش بین (هوش هیجانی و هوش معنوی) و متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان) توانسته اند ۱۶ درصد واریانس یگدیگر را تبیین کنند.

جدول ۴-۶: بار کانونی و ضرایب استاندارد کانونی متغیر پیش بین (هوش هیجانی و هوش معنوی) با هریک از متغیرهای ملاک (عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان)

کانون ۲		کانون ۱		پیش بین	ملاک
ضرایب استاندارد کانونی	بارهای کانونی	ضرایب استاندارد کانونی	بارهای کانونی		
B	A	B	A	هوش هیجانی	هوش معنوی
۰/۹۸	۰/۴۱	۰/۵۱	۰/۶۱	هوش معنوی	عملکرد تحصیلی
۰/۸۷	۰/۲۶	۰/۶۸	۰/۳۹	ملاک	سلامت روان
-۰/۷۷	-۰/۲۷	۰/۸۲	۰/۵۶		
۱/۰۸	۰/۳۳	۰/۳۱	۰/۳۴		

Standardized Conoical Coefficients : B Coefficients Conoical-A

ضرایب همبستگی کانونی استاندارد شده که اهمیت نسبی هر یک از متغیرهای اصلی در محاسبه مقدار کانونی در هریک از متغیرهای کانونی را نشان می دهد این ضریب مانند مقادیر بتا در تحلیل رگرسیون است؛ ملاک ۰/۳۰ به عنوان نمره برش^۱ برای بارگذاری در نظر گرفته شد (تاباچنک و فیدل، ۲۰۰۱) و بارهای مؤلفه های بیش از ۰/۳۰ جهت شناسایی روابط بین متغیرها بررسی شدند. همان طور که جدول شماره (۴-۶) نشان می دهد؛ همبستگی کانونی هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان، در کانون اول هوش هیجانی با بار کانونی (۰/۶۱) هوش معنوی با بار کانونی (۰/۳۹) بدست آمده است؛ مجذور هر یک از مقادیر ساختاری متغیرها بیانگر درصد واریانس است که به وسیله یک متغیر اصلی یا متغیر کانونی تبیین می شود؛ به عبارتی دیگر می توان گفت هوش هیجانی ۳۷ درصد و هوش معنوی ۱۵ درصد واریانس عملکرد تحصیلی و سلامت روان دانشجویان را تبیین می کنند. همچنین در ارتباط با همبستگی کانونی متغیرهای ملاک با هوش هیجانی و هوش معنوی، قوی ترین رابطه را به ترتیب بار کانونی، عملکرد تحصیلی (۰/۵۶)، سلامت روان (۰/۳۴)، داشته است؛ به عبارتی دیگر عملکرد تحصیلی ۳۱ درصد، سلامت روان ۱۲ درصد، واریانس هوش هیجانی و هوش معنوی را تبیین می کنند. با توجه به واریانس های تبیین شده توسط متغیرهای پیش بین و ملاک می توان نتیجه گرفت که هوش هیجانی و هوش معنوی، بیشترین ارتباط را با عملکرد تحصیلی داشته باشد. عملکرد تحصیلی و سلامت روان، بیشترین ارتباط را با هوش هیجانی داشته باشد.

فرضیه های فرعی:

۱: بین هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۴-۷: همبستگی بین هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانشجویان

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش هیجانی	۰/۴۶	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی		

1 -Cutoff

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود بین هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانشجویان ، همبستگی ($r=0/46$) وجود دارد که از نظر آماری معنی دار است ($P<0/01$). بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان نتیجه گرفت که با افزایش هوش هیجانی ، عملکرد تحصیلی دانشجویان افزایش می یابد.

۲: بین هوش هیجانی با سلامت روان دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۴-۸: همبستگی بین هوش هیجانی با سلامت روان دانشجویان

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش هیجانی	۰/۴۰	۰/۰۱
سلامت روان		

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود بین هوش هیجانی با سلامت روان دانشجویان ، همبستگی ($r=0/40$) وجود دارد که از نظر آماری معنی دار است ($P<0/01$). بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان نتیجه گرفت که با افزایش هوش هیجانی ، سلامت روان دانشجویان افزایش می یابد.

۳: بین هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۴-۹: همبستگی بین هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانشجویان

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش معنوی	۰/۵۶	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی		

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود بین هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانشجویان ، همبستگی ($r=0/56$) وجود دارد که از نظر آماری معنی دار است ($P<0/01$). بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان نتیجه گرفت که با افزایش هوش معنوی ، عملکرد تحصیلی دانشجویان افزایش می یابد .

۴: بین هوش معنوی با سلامت روان دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۴-۱۰: همبستگی بین هوش معنوی با سلامت روان دانشجویان

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش معنوی	۰/۳۴	۰/۰۱
سلامت روان		

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود بین هوش معنوی با سلامت روان دانشجویان ، همبستگی ($r=0/34$) وجود دارد که از نظر آماری معنی دار است ($P<0/01$). بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان نتیجه گرفت که با افزایش هوش معنوی، سلامت روان دانشجویان افزایش می یابد .

منابع فارسی

برنا، محمد رضا و سواری، کریم. (۱۳۸۷). ارتباط ساده و چندگانه نگرش های مذهبی، سلامت روانی، رضایت از زندگی و عزت نفس با احساس شادکامی در بین دانشجویان. فصلنامه علمی پژوهشی یافته های نو در روانشناسی. سال دوم. شماره ۸: ۷۶-۸۶.

حسینی، ساره. (۱۳۹۱). بررسی رابطه ی بین تاب آوری و فرسودگی شغلی با تعهدسازمانی پرستاران شهر شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت.

حلاجانی، فاطمه. (۱۳۸۹). رابطه تنظیم هیجانی، فراشناخت و خوش بینی با اضطراب امتحان در دانشجویان تحصیلات تکمیلی واحد علوم و تحقیقات خوزستان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم و تحقیقات خوزستان.

- خدارحیمی، محمد. (۱۳۷۴). رابطه اضطراب مرگ با خوش بینی و سلامت روان دانشجویان. پایان نامه کارشناسی. دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.
- شاوران، مژگان. دخیل پور، علی. مرادیان، خلیل و رهبریان، محمد. (۱۳۸۵). تاثیر آموزش هیجان محور بر میزان شوخ طبعی دانشجویان. پایان نامه کارشناسی. دانشگاه آزاد اسلامی کرمان.
- مرعشی، سید علی. (۱۳۹۰). تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی روان شناختی، اضطراب وجودی و هوش معنوی در دانشجویان دانشکده نفت اهواز. پایان نامه دکتري، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- Crichton, J.C.A. (2008). Qualitative study of spiritual intelligence in organizational leaders. A Dissertation, the Marshall Goldsmith School of Management.
- McMullen, B. (2003). Spiritual intelligence; www. Studentbmj.com.
- Nasel, D. D. (2004). Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic spirituality; Unpublished thesis. Australia: The university of south Australia.